

Az OSZK, a Könyvtári Intézet és az ELTE Egyetemi Könyvtár közös ajánlása a Marrákesi szerződés átültetésével kapcsolatos könyvtári feladatok ellátásával kapcsolatban

Bevezető – az ajánlás tárgya

A Szerzői jogi törvény – az ún. Marrákesi szerződés átültetésével – új szabad felhasználási eseteket vezetett be annak érdekében, hogy megkönnyítse a jogvédett művekhez való hozzáférést az **olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személyek (vakok, látáskárosultak, a nyomtatott szöveget egyéb okból használni képtelen felhasználók)** számára. Ennek értelmében a jogosított szervezeteknek lehetősége nyílik a művek hozzáférhető formátumú példányának előállítására, illetve e példányoknak az érintettek számára való terjesztésére és nyilvánossághoz közvetítésére (online hozzáférhetővé tételére).

A szabad felhasználás részletes szabályait külön kormányrendelet (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800198.KOR&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenu m%3D12>) határozza meg, amely kitér a *hozzáférhető formátumú példány*, a *jogosított szervezet* és az *olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személy* fogalmára. Ennek alapján a jogosított szervezet definíciója a rendelet alkalmazásában (198/2018. (X. 25.) Korm. rendelet, 1. § 2.):

„olyan szervezet, amelynek bevételszerzési tevékenysége - ha van ilyen - kizárólag a költségeinek megtérítését célozhatja, és a kedvezményezett személyek számára oktatási vagy speciális képzési tevékenységet végez, továbbá hozzáférhető módon olvasási lehetőségeket nyújt, és biztosítja az információkhoz való hozzáférést, és e tevékenység ellátására engedéllyel rendelkezik, vagy e tevékenysége egyébként államilag elismert. Ide tartoznak azok a közintézmények és nonprofit szervezetek is, amelyek ugyanezen szolgáltatásokat fő tevékenységükként, a szervezet számára előírt kötelezettségként vagy közérdekű feladataik ellátása keretében nyújtják a kedvezményezett személyek számára.”

A jogosított szervezetek kötelezettségeit a kormányrendeleten belül a 2-3. § határozza meg.

Jelen ajánlás mindenekelőtt a jogosított szervezetek alábbi feladatainak teljesítésére vonatkozik:

„3. § (1) A jogosított szervezet a kedvezményezett személy, más jogosított szervezet vagy bármely szerzői vagy kapcsolódó jogi jogosult kérelmére köteles tájékoztatást adni

a) azon művekről és kapcsolódó jogi teljesítményekről, amelyekről hozzáférhető formátumú példánnyal rendelkezik, valamint

[...]

(2) A jogosított szervezet köteles a nevét, elérhetőségét, valamint az (1) bekezdés a) pontja szerinti információt az Országos Széchényi Könyvtár részére bejelenteni, továbbá ezek változásáról minden év december 31-ig az Országos Széchényi Könyvtár részére tájékoztatást adni.”

A hozzáférhető formátumú példányok adatai

A hozzáférhető formátumú példányok adatainak nyilvántartása a jövőben az országos közös katalógusban történhet a lekérdezést/leválogatást egyszerűsítő, egységesített eljárást követve.

Ajánlás a hozzáférhető formátumú példányok adatainak lekérdezésére szabványos MARC 21 környezetben:

A 008-as mezőben kódolható információk az alábbiak szerint hívhatók segítségül:

FMT=BK	Könyvek	008	23.poz.	d	nagy/öregbetűs
				f	Braille-írás
				o	online
				s	elektronikus
FMT=CR	Időszaki kiadványok	008	22.poz.	d	nagy/öregbetűs
				f	Braille-írás
				o	online
				s	elektronikus
FMT=MU	Zene	008	23.poz.	d	nagy/öregbetűs
				f	Braille-írás
				o	online
				s	elektronikus
FMT=MP	Térképek	008	29.poz.	d	nagy/öregbetűs
				f	Braille-írás
				o	online
				s	elektronikus
FMT=CF	Számítógépes fájlok				
FMT=VM	Vizuális anyagok	008	29.poz.	d	nagy/öregbetűs
				f	Braille-írás
				o	online
				s	elektronikus
FMT=MX	Vegyes anyagok	008	23.poz.	d	nagy/öregbetűs
				f	Braille-írás
				o	online
				s	elektronikus

Ajánlás a hozzáférhető formátumú példányok adatainak lekérdezésére szabványos HUNMARC környezetben:

A 008-as mezőben kódolható információk az alábbiak szerint hívhatók segítségül:

Könyvek	008	23.poz.	d	öregbetűs másolat
			f	Braille-írás
			s	elektronikus
Időszaki kiadványok	008	22.poz.	d	öregbetűs másolat
			f	Braille-írás
			s	elektronikus
Zene és hangzó	008	23.poz.	d	öregbetűs másolat
			f	Braille-írás
			s	elektronikus
Elektronikus				
Kartográfiai	008	29.poz.	d	öregbetűs másolat
			f	Braille-írás
			s	elektronikus
Vegyes	008	29.poz.	d	öregbetűs másolat
			f	Braille-írás
			s	elektronikus

Ajánlás a hozzáférhető formátumú példányok adatainak lekérdezésére a KÖZTAURUSZ-ból származó tárgyszavak alkalmazása esetén:

A lekérdezéshez az alábbi tárgyszavak használata javasolt:

- *öregbetűs könyv* (a későbbiekben valószínűleg *öregbetűs dokumentum*)
- *vakírásos dokumentum*
- *hangoskönyv*
- *auditív dokumentum* – ennek alkalmassága a releváns tartalmak visszakeresésére attól is függ, hogy adott könyvtárban mire és hogyan használják a tárgyszót.

Javaslat a lekérdezést megkönnyítő új szabad tárgyszó bevezetésére:

Azokban a rendszerekben, adatbázisokban, ahol a fenti lekérdezési paraméterek nem garantáltak, így például ahol nem használják a KÖZTAURUSZ fent sorolt tárgyszavait, javasoljuk a lekérdezést megkönnyítő szabad tárgyszó következetes alkalmazását (MARC-alapú bibliográfiai leírások esetén a 653-as mezőben). Emellett általános megjegyzés tehető arról, hogy az információforrás/dokumentum jogszabályi értelemben hozzáférhető formátumúnak minősül.

Példa:

500 ## \$a Olvasási képességet érintő fogyatékossgal élő személyek számára (is) használható dokumentum

653 ## \$a elektronikus könyv

Név és elérhetőségi adatok bejelentése

A 3. § (2) bekezdése értelmében a **jogosított szervezet** köteles a nevét és elérhetőségét az Országos Széchényi Könyvtár részére bejelenteni, továbbá ezek változásáról minden év december 31-ig az OSZK részére tájékoztatást adni. Említett kötelezettség teljesítéséhez a Könyvtári Intézet létrehozott egy bejelentő űrlapot, amely a következő linken érhető el: <https://www.ki.oszk.hu/informacioszolgalatas/1982018-x-25-korm-rendelet-jogositott-szervezetek-jelentkezese>